

Milica Spremić, *Politika, subverzija, moć: novoistorijska tumačenja Šekspirovih tragedija*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2011, str. 124.

Prikazala **NATAŠA ŠOFRANAC**¹
University of Belgrade, Faculty of Philology,
English Department,
Belgrade, Serbia

1. UVOD

Ova monografija je skraćena i prerađena verzija doktorske disertacije pod naslovom *Teorijski aspekti novoistorijskih tumačenja Šekspirovih velikih tragedija (Hamlet, Otelo, Kralj Lir, Makbet)*, odbranjene na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu 11. septembra 2009. godine, pred komisijom koju su činili prof. dr Novica Milić (mentor), prof. dr Radojka Vukčević, prof. dr Vladislava Gordić Petković i prof. dr Zoran Paunović. Monografija razmatra teorijska polazišta novog istorizma i reprezentativne primere tumačenja Šekspirovih velikih tragedija sa pozicija novog istorizma, kao kritičke prakse koja je u poslednje tri decenije dominantna kad je reč o tumačenju Šekspirovih dela, ali i engleske renesanse uopšte. U četiri centralna poglavlja monografije izložena su tumačenja Šekspirovih tragedija iz pera najuticajnijih predstavnika novog istorizma, grupisana oko nekoliko ključnih tema politike i društva Šekspirovog doba – burnih političkih događaja, pitanja braka i porodičnih odnosa, religije i teme natprirodnog. Po ovim autorima, sam pristup novog istorizma nema za cilj jedinstveno tumačenje teksta, već otkrivanje čitavog opsega mogućih interpretacija. Upravo velikim tragedijama su se bavili gotovo svi novoistoričari, pokušavajući da otkriju kako su institucije poput dvora, crkve i porodice i različiti oblici prakse i verovanja oblikovali društvo i kulturu elizabetinskog i jakobinskog doba.

2. PRVO POGLAVLJE

U prvom, uvodnom delu knjige, upoznajemo se sa terminom novi istorizam. Prvi put ga je upotrebio harvardski profesor Stiven Grinblat, tada predavač na Berkliju, 1982. godine, pišući za poseban broj časopisa *Genre*. U najkraćem, to je okretanje istoriji i politici, a ne čisto formalističkom tumačenju koje delo posmatra mimo epohe u kojoj je nastalo, niti pak onom koje uzima istorijski kontekst u obzir, ali pozitivistički – samo epohu u kojoj je delo nastalo. Tekstovi Grinblata i njegovih saradnika, sakupljeni u ovom broju, teže da Šekspirove drame stave u širi spektar diskursa i društvenih praksi šesnaestog i sedamnaestog veka. Dakle, reč je o međuzavisnosti između književnosti i društva u kome ona nastaje. Korene ovog "oblika delovanja", kako ga je nazvao Grinblat, možemo naći u učenjima Đambatiste Vika, Gotfrida fon Herdera, Mišela Fukoa, Mihaila

1 Kontakt podaci (Email): natasha.sofranac@gmail.com

Bahtina, Đerđa Lukača i dr. Kulturni materijalisti, među kojima je najistaknutiji Alan Sinfield, ukazivali su na neophodnost promene perspektive iz koje se Šekspir posmatra i analizira – kao vanvremenski pesnik, čiji su junaci isto tako izvan i iznad svoje epohe, univerzalni, gotovo arhetipski. Po mišljenju novoistoričara, Šekspir se prilagođavao određenim društvenim praksama i stavovima, ali isto tako može biti prilagođen i nekim drugim. Gotovo svi novoistoričari bave se Šekspirovim velikim tragedijama, pritom se razilazeći i sučeljavajući u stavovima. Neke od obilja tema ovih drama su osveta, veštičarenje, duhovi i natprirodno uopšte, melanholija, simulirano ili pravo ludilo kao subverzija dominantnog poretka, te pitanje rasnih predrasuda, sukoba polova, ljubavi i braka.

3. HAMLET

Novoistorijska tumačenja ove drame, o kojoj se ubedljivo najviše pisalo tokom više od četiri stoleća od njenog nastanka, autorka deli u dve grupe: u prvoj su autori koji prate rađanje moderne subjektivnosti, a u drugoj oni koji proučavaju politički i istorijski kontekst ove rane moderne drame. Grinblat u više svojih knjiga, čija je glavna tema upravo *Hamlet*, govori o ovoj drami kao o najdubljem izrazu Šekspirovog unutrašnjeg bića, inspirisanog njegovim katoličkim poreklom i ličnim tragedijama. Tu je i rad autorke Karin Kodon koja poredi Hamleta sa erlom od Esekse, za koga se pretpostavlja da je bio lud. Hamletovo ludilo, pored njegove simulacije radi ostvarenja cilja osvete, imalo je veoma subverzivno dejstvo u odnosu na poredak, remetilo celo kraljevstvo i dovelo do smrti nekoliko uglednika. Eseksovo ludilo, smatra Kodonova, zapravo je bila manifestacija podmukle kulturne paranoje. Ono se često tumači kao podstrek na društveni i politički nered. Lenard Tenenhaus tumači dramu kao politički čin, a *Hamleta* kao istorijsku dramu i, naravno, kao tragediju. Liza Džardin, u svetlu grupne svesti i intersubjektivnosti, tumači prošlost drugačije od Grinblata i posebno se bavi pitanjem nezakonitog braka u rano moderno doba. Stiven Malejni povezuje pitanje tugovanja sa mizogenijom.

4. OTELO

U ovom poglavlju pred nama je Grinblatovo objašnjenje empatije i improvizacije, na osnovu studije sociologa Danijela Lernerera o zapadnoj civilizaciji kao "mobilnom društvu", "mobilnog senzibiliteta". Ovi izrazi podrazumevaju lako prilagođavanje promenama, pa u tom kontekstu treba posmatrati Otela i Jaga. Ovaj drugi je oličenje empatije u smislu sposobnosti da se stavi u položaj drugoga, kao i improvizacije – sposobnosti da pribavi korist od nepredviđenog. Upoznajemo se i sa političkim aspektom Dezdemonine udaje za Otela, dimenzijom moći u ovom braku i spregom države i pozorišta, s time kako je Otelo elizabetinac, a Jago jakobinac, zahvaljujući prikazu Tenenhausovog čitanja.

5. KRALJ LIR

Po Kjernanu Rajanu, sedamdesete godine prošlog veka dovele su do stvaranja dve nove, međusobno oštro suprotstavljene struje kad je reč o tumačenju ove drame. Prva, konzervativno-humanistička, Lirov heroizam vidi u njegovom prihvatanju agonije i mirenju sa smrću bez nade u spasenje, dok druga, egzistencijalistička, odbacuje i hrišćansku i sekularnu utehu. Lenard Tenenhaus ovu dramu vidi kao teatar kažnjavanja, jer se grešnici, uključujući i samog kralja, javno i za nauk svima javno, pred publikom, kažnjavaju, a oni koji snose krivicu za kršenje zakona krvi se pročišćavaju. Grinblat je Lirov odnos prema ćerkama, posebno prema Kordeliji, video u svetlu straha koji roditelj neguje kod deteta, da bi imao njegovu poslušnost i poštovanje.

6. MAK BET

Nekako je logično da su glavne "junakinje" ovog poglavlja – veštice. Malejnik analizira njihove vradžbine kao retoriku zavere, Piter Stalibras piše o vešticama kao o konceptualizaciji društvenog poretka, Tenenhaus kao o teatarskom sredstvu oglašavanja i asimilovanja subverzije, a Grinblat kao o otelovljenju najdubljih strahova kralja Džejsma I, u čiju je čast, kako se veruje, Šekspir i napisao ovaj komad. Veštice se, kaže Grinblat, odlikuju neprovidnošću, što doduše imamo i u motivaciji Jagovih ili Lirovih postupaka, ali one pored toga što su nedokučive, ostaju i nekažnjene iako su monstrozne.

7. ZAKLJUČAK

Novi istorizam, kako će i ova monografija pokazati, veoma je heterogen skup mogućih čitanja koji ne teži uniformnom tumačenju teksta, već, kako kaže autorka, "podstiče nova problematizovanja spoja dramske književnosti, istorije i politike". Knjiga je veoma korisna, jer daje sažetak celog jednog pravca i tumačenja najvećih autoriteta šekspirologije našeg doba, i veoma dragocena za sve koji se bave Šekspirom – predavače, studente, reditelje, glumce, čitaocce. Da bismo znali zašto je neki izraz, aluzija, događaj ili lik baš tu, da bismo što vernije odigrali neku scenu ili što ubedljivije pročitali neki monolog, novoistoričari nam pomažu da "uđemo u glavu" ne samo Šekspirovih junaka, nego i samog Šekspira. Junaci i nisu zasebni životi, oni su Šekspirov život i sve što se preko njega prelama, sve tangente i presece, sve oko njega. A to "sve" nam približava i tumači upravo novoistorizam. U susret predstojećem gostovanju rodonačelnika novoistorizma Stivena Grinblata u Beogradu, pravi je trenutak za predstavljanje ove značajne knjige.